

“Stäng alla coffee shops”

Publicerat i Narkotikafrågan nr 2, 2003

Professor Jim van Os är den första nederländska psykiatriker som öppet varnar för att cannabis kan utlösa psykoser. 80 procent av alla patienter med den diagnosen i Holland är cannabisrökare.

– De som säger att det inte finns något samband mellan cannabis och psykoser resonerar precis som tobaksindustrin gör när de förnekar bevisen att rökning kan ge lungcancer, menar Jim van Os.

Text: Pelle Olsson

En artikel 11 januari 2003 i den holländska dagstidningen NRC - som framför allt vänder sig till intellektuella - varnar en ung professor i psykiatri Jim van Os, född 1960, för de psykiska skadorna av cannabisrökning. Enligt artikeln tillhör han en ny generation psykiatriker som håller på att ersätta den stora grupp 40-talister, som ofta själva är haschrökare och för vilka det är tabu att säga något negativt om cannabis. Jim van Os, verksam i Maastricht och hans jämnåriga kollega Don Linszen i Amsterdam är de första holländska psykiatrikerna som öppet berättar om sina farhågor för haschrökning.

– Då jag läste medicin i Amsterdam var de flera som rökte cannabis bland studenterna och jag såg en del underliga reaktioner, säger han när vi träffas på hans klinik. En av mina vänner, som var son till en berömd psykiater, blev psykotisk och vi fick ta honom till en akutmottagning. En annan vän blev djupt deprimerad och självmordsbenägen av sin rökning.

Jim van Os bestämde sig tidigt för bli psykiatriker. Han ville ägna sig åt hela människan. Kroppssjukvården tycker han har sådan mekanisk syn på patienten. Den psykiatriska praktiken gjorde han i Indonesien och Marocko.

– I Marocko var det en allmän åsikt att de som rökte kif blev oklara i sitt tänkande. Såna iakttagelser finns överallt i världen.

Jim van Os slutförde sin studier i London och specialiserade sig på psykoser. Han fann att narkotika, i synnerhet cannabis, ofta fanns med i bakgrunden hos de patienterna,

Psykoser och schizofreni

Den vetenskapliga världen har länge kämpat med frågan huruvida cannabis kan utlösa psykoser eller schizofreni. En svensk epidemiologisk studie på 45.000 värnpliktiga var länge det viktigaste beviset för ett sådant samband. Peter Allebeck och Sven Andréasson och deras forskarlag fann att risken för att drabbas av en schizofreni var 2 till 6 gånger högre hos dem som rök cannabis jämfört med dem som inte rök alls.

Jim van Os påpekar att det under senare år har publicerats ett halvdussin nya studier på flera håll i världen som bekräftar de svenska forskningsresultaten.

– Men fortfarande kan man bara göra observerande studier, säger han. Med sådana kan man aldrig bevisa ett orsakssamband. Det är välkänt bland alla vetenskapsmän. Därför dyker det alltid upp den här typen av sofistikerade resonemang hos vissa cannabisvänner att det inte finns några bevis.

För att kunna bevisa ett orsakssamband, till exempel att tobak orsakar lungcancer, måste man använda kontrollgrupper, förklarar han vidare. Då måste man låta en stor grupp människor röka tobak under en lång tid och se hur många som får cancer. Samtidigt ska man ha en likartad grupp som inte röker att jämföra med. Det är etiskt och praktiskt omöjligt. Samma sak gäller när man ska bevisa olika långsiktiga skador av cannabis.

– De som säger att det inte finns något samband mellan cannabis och psykoser

resonerar precis som tobaksindustrin gör när de förnekar bevisen att rökning kan ge lungcancer, säger han.

Jim van Os menar ändå att de senaste årens rapporter om ett samband mellan cannabis och psykoser är så entydiga att det inte längre finns något tvivel trots att det saknas kontrollgrupper: Han anger sex skäl.

1. Flera olika studier visar samma sak.
2. Riskökningen att få psykoser av cannabis är relativt stort. Cirka 2 till 6 gånger högre risk.
3. Effekten följer efter exponering, vilket har visats i flera studier som följer en undersökt grupp under en lång tid.
4. Risken är dosrelaterad. Ju mer man röker, desto större risk.
5. Det finns en biologisk sannolikhet eftersom cannabis och psykoser påverkar det neurokemiska systemet på samma sätt.
6. Klinisk observation. Vi vet att man kan få obehagliga psykiska reaktioner under ett cannabisrus. Då verkar det troligt att det också skulle kunna ge en mer långvarig mental skada.

Jim van Os bedömer att tusen holländare färre skulle insjunka varje år i psykoser om de inte hade rökt cannabis. Däremot kan man inte se att länder med utbredd cannabisrökning generellt sett har fler psykoser än länder där drogen är ovanlig. Det beror på att schizofreni och andra psykoser har många orsaker, inte bara cannabis. Bland ökar risken om mödravården är dåligt utvecklad i ett land, vilket den inte är i Holland. De olika riskfaktorerna balanserar varandra. Dessutom finns ett stort mörkertal eftersom många som insjuknar inte söker läkarhjälp.

Hans egen psykiatriska klinik i Maastricht (med ett upptagningsområde på 250. 000 invånare) har ungefär ett tusen personer inskrivna varje med diagnosen psykos eller schizofreni. Av dem är 80 procent cannabisrökare. Så ser det ut i hela Holland.

Rädda politiker

– Det finns ett pedagogiskt problem när en psykiatriker förklarar att en procent av befolkningen får schizofreni och att risken ökar om man röker cannabis. Ingen tror att just han eller hon tillhör den procenten. Om en hjärnkirurg skulle varna för ökad risk för hjärntumörer blir han genast tagen på allvar. En kirurg lyssnar man på, men när det gäller psykiatri är alla sina egna experter.

Jim van Os menar att hälsofarorna med cannabis och andra droger inte skrämmer de unga. Vill man minska bruket är det mer effektivt med allmänna regleringar. Han har oftast framfört sina cannabiskritiska åsikter i både tidningar och TV. Det har inte varit populärt.

– Många av mina studenter tycker illa om det jag säger. Jag har blivit kallad allt möjligt nedsättande.

Han skrattar till och kanske är skrattet äkta för han är uppenbarligen person med stort självförtroende.

Det positiva är att hälsovårdsmyndigheterna har tagit det han säger på allvar. Kanske kan de påverka politikerna. De är så rädda att göra sig impopulära om de är emot droger.

Vad tycker du man ska göra med alla coffee shops?

– Stäng dem allihop! Det säger jag som privatperson, inte som vetenskapsman. Jag har en i mitt bostadsområde. Den påverkar omgivningen på ett negativt sätt. Det blir alltid stökigt och bråkigt omkring dem Här samlas folk som inte vill göra något. De dras bort från sina plikter, bort från sina studier. Regeln att inte sälja till någon under 18 år är omöjlig att kontrollera av myndigheterna. Jag ser ofta minderåriga gå in på kaféet.

Han säger att han alltid blir beklämd när han passerar ett haschkafé. Den upplevelsen

delar han med de flesta. Många holländare accepterar visserligen att det finns coffee shops, men ingen vill ha dem på sin egen gata.